

Veșnicia satului românesc (II)

„Sufletul satului fâlfâie pe lângă noi ca un miros de iarbă tăiată, ca o cădere de fum din streșini de paie, ca un joc de iezi pe morminte înalte.” Lucian Blaga

De aceea a înfrumusețat tot ceea ce îl înconjură, de la simpla unealtă, casă, țesătură și până la icoană, dintr-o continuă și dureroasă nostalgie a paradisului, a paradisului pierdut în care încearcă mereu să se întoarcă, sau dacă nu poate, măcar să și-l „construiască” în jurul său. Ca și Centru al Lumii, casa, locuința, are rol atât funcțional cât și sacru. Meștergrinda străbate în lungime încăperile casei împărțind totodată spațiul în două: în dreapta spațiul „faptelor de viață” (unde sunt situate vatra, cuptorul și patul), iar în stânga, spațiul „faptelor de ritual”. În spațiul din dreapta se consumă nunta, se concepe noua viață, se naște și se moare, iar în stânga se realizează ceremoniile botezului, ale nunții și tot aici se așează (în sicriu) pe masă mortul pentru a fi privegheat și prohodit. Înainte de a începe construcția unei case, locul trebuia „sacralizat” prin anumite ritualuri care „repetă simbolic actul Creației”, scoțând „locul” din Haos, de sub puterea spiritelor malefice. Se știe, astfel, că pe locul ales pentru construirea unei case se sacrifică o pasăre sau un alt animal, în funcție de zonele țării, iar la temelia casei se pune o monedă. Atunci când meșterul ajunge să finalizeze construcția, în vârful acoperișului așează un mic arbore verde (o creangă), precum și flori sau capul unei păsări, pasăre din care ulterior se vor ospăta meșterii constructori. Arborele respectiv are menirea de a marca locul „sacru” ca Centru al Lumii, el fiind simbol al Coloanei Lumii (Axis Mundi) și reușind să lege casa nou construită și locuitorii săi de Cer, de Dumnezeu, de cele spirituale. Bineînțeles, semnificația acestui ritual de „sacralizare”, de realizare a „legăturii” cu dumnezeirea, de „consacrare” a locului ca Centru al Lumii, s-a pierdut. Bătrânii mai știu cel mult că arborele verde are rolul de a aduce belșugul, sănătatea, bucuria în locuința respectivă. Însă, sub diverse denumiri de Pomul-Copacul-Arborele Vieții, Axul Cosmic, Coloana-Stâlpul-Axul Cerului, acest copac de esențe diverse (brad, măr, fag, stejar) îl întâlnim în majoritatea ritualurilor din lumea satului românesc: naștere (plantarea unui copac), nuntă (pomul sau steagul de nuntă, ieșitul la ultoaie, etc) înmormântare (bradul funerar, „sulița” sau stâlpul funerar), la Crăciun (colindatul cu pomul), la Florii (sălciile), la Sf. Gheorghe (ramura de fag), etc. „În general, putem afirma că majoritatea arborilor sacri și rituali pe care-i întâlnim în istoria religiilor nu sunt decât replici, copii imperfecte ale acestui arhetip exemplar: Arborele Lumii. Cu alte cuvinte, toți arborii sacri se consideră că se află în Centrul Lumii, iar toți arborii rituali sau stâlpii, consacrați înaintea sau în timpul unei ceremonii religioase oarecare, sunt socotiți ca proiectați magic în Centrul Lumii.” (Eliade, Imagini și simboluri, 2013, p.48).

Basoreliefurile maramureșene, arborele cosmic, semn al nemuririi, al dăinuirii în timp și al primăverii

Se spune, de asemenea, în credința populară că sufletul celui mort urcă potecile unui munte sau se cațără pe crengile unui arbore până la ceruri, acest arbore nefiind altceva decât Coloana Cerului. Datorită importanței sale majore regăsim acest Arbore al Vieții sau Coloană a Cerului pe cele mai diverse obiecte ale artei populare românești: blide, ulcioare, furci de tors, ii, covoare, ștergare, fețe de masă, marame, creștături în lemn, etc. El apare ca un brad stilizat, ca un copac cu șapte ramuri sau bogat ramificat (șapte ramuri=șapte trepte spre cer), sub forma mărilor cu roade din grădina raiului, sau a unui arbust puternic înflorit.

Despre acest Arbore al Lumii căruia Eliade îi dedică studii întregi, același autor afirmă următoarele: „Am vorbit despre simbolismul Arborelui Lumii. Creștinismul l-a folosit, l-a interpretat și l-a extins. Crucea, lucrată din lemnul Arborelui Binelui și Răului, se substituie Arborelui Cosmic; Cristos însuși este înfățișat ca un Arbore (Origene). O omilie a lui Pseudo-Chrysostomos evocă Crucea ca pe un arbore ce se ridică de la pământ la ceruri. Plantă nemuritoare, el se înalță în centrul cerului și al pământului: reazem neclintit al universului, legătură între toate lucrurile, susținător al întregului pământ locuit, împletitură cosmică, cuprinzând în sine tot ciudatul amestec al firii omenești...” (Eliade, Imagini și simboluri, 2013, p.178). Așadar, acest Arbore al Lumii se înalță în Centrul Lumii, centru care, așa cum am mai spus, poate fi biserica, vatra satului sau casa. Acest „centru” apare reprezentat pe diverse obiecte de uz casnic sau decor sub forma unui cerc cu punct în mijloc. Desenul reprezintă totul în parte și partea în tot. Cercul simbolizează conștiința, forța supremă care guvernează, animă orice se află în acest cerc, iar punctul central este cauza a tot ce există. Raportat la ființa umană, cercul este simbolul trupului uman, al învelișului fizic, astral, cauzal, iar punctul reprezintă conștiința divină, Sinele Suprem Nemuritor. Sau altfel spus, cercul este simbolul sufletului iar punctul central este spiritul. (D. L. Gavrilă, Enigme din trecutul îndepărtat în Munții

Buzăului, 2012).

În istoria umanității, cercul cu punct în mijloc este un simbol al soarelui drept centru al universului, de care depinde totul, întreaga viață de pe Pământ și în jurul căruia se învârtă totul. Prin referirea sumară la două dintre simbolurile majore ale satului românesc, Centrul Lumii și Arborele Vieții, fiecare dintre acestea având mai multe denumiri, am încercat să ajung la „esențe”, să mă întorc într-un timp foarte îndepărtat, undeva la „începuturi”, acolo de unde ne vin „permanențele”, valorile și veșnicia satului românesc. Însă, satul românesc de astăzi nu mai este acea comunitate echilibrată, încheată și bine organizată, cu legi și reguli ancestrale păstrate cu sfințenie, ci o comunitate aflată într-un proces alert de destrămare și alterare. Unele sate, și nu puține, dispar de-a dreptul de pe harta țării, altele își schimbă aspectul și „obiceiurile” adoptând modele urbane, străine de vechea și sănătoasa mentalitate a țaranului român. Și, totuși, mai găsim uneori în zone izolate de munte sate românești în care se mai păstrează un stil de viață arhaic, se mai respectă valorile tradiționale și obiceiurile moștenite din străbuni. Aceste sate sunt astăzi aspru judecate. Se spune că ar fi primitive, aflate sub orice nivel de civilizație, rămase în urmă și neintegrate în marșul triumfal spre bunăstare și civilizație, spre care ne mână cu de-a sila U.E, scoțându-ne din așa-zisa noastră lentoare sau delăsare cu iz oriental. Deoarece atât dacii, cât și noi, românii, urmașii lor am fost orientați în principal spre acumulări spirituale și mai puțin spre cele materiale, suntem astăzi blamați și arătați cu degetul de „lumea bună” a Europei, fără să gândească nici o clipă Europa că o parte din bunăstare și-o datorează jertfelor și eroismului românilor din perioada migrațiilor, apoi din secolele marcate de expansiunea otomană, expansiune pe care noi am oprit-o cu sângele nostru aici, la Dunărea de Jos, jertfelor din Primul și al Doilea Război Mondial, jertfelor din perioada comunistă, și, apoi, spoliierilor permanente realizate de „unul și altul” de pe spinarea bietului țaran român, de-a lungul veacurilor. Eșecul neamului românesc pe plan material l-a deschis spre Dumnezeu, aducându-i har și înțelegere pentru artă în toate formele și manifestările sale, pentru simplitate, sobrietate, originalitate și frumos.

Cu privire la această idee, Ernest Bernea susține că: „Civilizația română sătească, departe de a fi o treaptă inferioară a unei civilizații nerealizate, reprezintă, dimpotrivă, un summum de experiență și obiectivare în forme proprii. Arta, filosofia populară, ordinea socială și economia stau măturie acestei afirmații.” Arta noastră țărănească nu este ceva grosolan, expresie lipsită de gust și îndemânare, ci o experiență mereu repetată, cu realizări dintre cele mai reușite.” (Bernea, Civilizația română sătească, 2006, p.13-14). De aceea, satul românesc trebuie studiat din „centrul” lumii sale, dintr-un punct de vedere propriu valorilor sale, valori care de fapt sunt documente prețioase care ne poartă departe în timp, până la începuturile civilizației europene. Atunci vom putea vorbi fără teamă despre veșnicia satului românesc.

MONICA DUȘAN